

ZAKIR HUSSAIN

WERELD PERCUSSIONIST

Binnenkort doet hij Nederland weer eens aan. 's Werelds bekendste tablaspeler. Deze keer niet met John McLaughlin's Shakti of met Jan Garbarek, maar in klassiek Indiase bezetting. In het Amsterdamse Tropeninstituut, op 6 mei. We bezochten Zakir Hussain op de ranch van Grateful Dead-drummer Mickey Hart in Californië, beginnend aan de opnamen voor de nieuwe cd van het Planet Drum Ensemble. Hussain (44) is zoon van de legendarische tablaspeler Alla Rakha, en de jongste percussionist die ooit de prestigieuze titel Padma Shri kreeg en de Sangeet Natak Akademy Award. Wonderkind, solist en begeleider van vrijwel alle grote namen uit de Indiase muziek. Maar ook Indiase hippie in Amerika, leider van de Diga Rhythm Band in de jaren zeventig en de Zakir Hussain Rhythm Experience in de jaren tachtig. Een gesprek met een wereldpercussionist op reis.

door Huib Schippers

'...er is meer bereidheid onder mensen om serieus naar muziek uit allerlei andere culturen te kijken en luisteren. Dat is een belangrijke verandering, en een hele goeie.'

Zakir Hussain blijkt de droom van iedere luie journalist. Een druk op de knop van de cassette-recorder, en hij spreekt. Urenlang, indien gewenst. En wat hij zegt is ook nog samenhangend, weloordacht, interessant, en met precies de juiste dosis afstand en humor. Hij bedenkt zelfs de setting van het interview: een muzikale reis door Noord-Californië. Doodeng. De man is sociaal zo vaardig, dat je nooit weet wat gladde p.r. is en wat de 'echte' Zakir Hussain.

We bevinden ons in een monoloog voor één heer, in een rijdend bestelbusje vol trommels, met een interviewer die heel af en toe een duit in het zakje mag doen. Hussain steekt van wal: 'Ja, in deze buurt is het allemaal gebeurd, eind jaren zestig: het barsten van een zeepbel met nieuw bewustzijn. Allerlei poppartiesten hingen hier rond. Ravi Shankar trad op tijdens het Monterey Pop-festival, met mijn vader op tabla. Dat was een van de beste sets van het festival, met allerlei grootheden als Janis Joplin, The Mamas And The Papas, en de Grateful Dead met Mickey Hart.

'Mickey Hart is een van de drijvende krachten achter de huidige interesse voor allerlei vormen van percussie. Ik ken hem al meer dan twintig jaar. In 1972 was ik een Indiase hippie - ik had haar tot over mijn schouders

en een baard - en woonde ik op zijn ranch, in de schuur. Hij droomde ervan om er een studio te bouwen. Op een gegeven moment pikte Mickey ergens een oude 16-sporentafel op de kop. Nog voordat alles was aangesloten, waren we al als bezetenen op allerlei trommels aan het slaan. Vier dagen en nachten werd er zonder ophouden door een of meerdere mensen in die schuur gedrumd, als een soort initiatie-rite. Daar werd de basis gelegd voor Mickey's eerste album, *Rolling Thunder*.'

'Een paar jaar later, in 1976, maakten Mickey en ik ons eerste fusionalbum, *Diga*. Maar eigenlijk gaat fusion nog veel verder terug: Indiase filmmuziek is bijvoorbeeld fusion, en was dat ook al in de jaren veertig. Toen kwamen de fusion-jazz, new age-muziek, ethnic music, en nu world music. De muziek is in wezen eigenlijk niet echt veranderd, maar er is wel meer bereidheid onder mensen om serieus naar muziek uit allerlei andere culturen te kijken en luisteren. Dat is een belangrijke verandering, en een hele goeie.'

Hoe kwam je eigenlijk in Amerika terecht?

'Toen ik dertien, veertien was, was ik een soort kindsterretje in India. Ik speelde toen al met mensen van het niveau van Sitara Devi en Birju Maharaj, Shiv Kumar, V.G. Jog, een hoop van de grote namen uit de klassieke In-

diase muziek en dans. Voor het publiek kon ik het niet fout doen; ze vonden alles wat ik speelde als teenager fantastisch. Maar toen ik een jaar of achttien was, ging de magie er een beetje af. Plotseling verwachtten de mensen dat ik kon spelen als een volwassen, rijpe tablaspeler. En omdat iedereen daarvoor alles wat ik deed altijd mooi had gevonden, had ik niet echt gewerkt aan de ontwikkeling van mijn spel. Dus het publiek werd kritisch, de recensies werden slechter en ik ging me onzeker voelen. Het probleem was dat ik eerst wel van mijn vader geleerd had - ik moest als een soort gezelschap bij hem op het podium zitten, zoals we dat in India meestal doen -, maar dat hij daarna constant op tournee was met Ravi Shankar. Zo kon ik dus niet zien hoe ik me verder moest ontwikkelen. Ik zat dus een beetje vast. Ik werd boos en gefrustreerd.

'Toen kwam Aashish Khan, de zoon van Ali Akbar Khan, en die vroeg me met hem mee te gaan op tournee. Ik zei meteen ja. We speelden in Europa en het was weer als vanouds. Iedereen zei: Wauw, kijk eens naar die jongen; hij speelt echt te gek. Toen, op een dag, belde Ravi Shankar. Mijn vader was ziek geworden en of ik met hem kon spelen in New York. Ik vloog naar Amerika en speelde een paar concerten met hem. En ik werd verliefd op Amerika. Ik herinner me nog goed dat Ravi Shankar op een ochtend mijn hotelkamer binnenkwam met de televisiegids. Hij had aangekruist wat ik allemaal moest bekijken op al die verschillende kanalen. Ik was in de zevende ether. En ik dacht, dit is wat ik wil. Ik wil een rockster worden.'

MUZIKAAL LUILEKKERLAND

'Ik kon toen een baantje krijgen aan de universiteit in Washington, als docent. Dat was best moeilijk. Ik had geen idee hoe ik les moest geven. In India leggen de leraren nooit uit wat je moet doen en waarom. Ze zeggen gewoon: oefen maar, dan vind je het vanzelf wel uit. Ik kwam in contact met allerlei soorten muziek. Er was les in Afrikaanse muziek naast mijn lokaal, en in muziek uit het Midden-Oosten om de hoek, en er stonden vijftigduizend tapes met muziek uit alle uithoeken van de wereld in de bibliotheek. Een muzikaal luilekkerland. Dus ik begon me in te graven in al die muziek; dat was het begin van mijn interesse in muziek uit de hele wereld.

'In de zomer ging ik naar Californië, waar Ali Akbar Khan zijn College had geopend, en waar Aashish een rockband had. Ik speelde met hem in allerlei nachtclubs, maar dat was ook niet alles: bloedende handen van te veel en te hard spelen, suizende oren van de versterking. Dus toen Ali Akbar Khan vroeg of ik zijn vaste begeleider wilde worden, zei ik al gauw ja. Vooral ook omdat mijn vader zei dat het goed voor me zou zijn. Hij zei dat ik er veel van zou leren. Dat was waar. Ik speelde opeens met een van de grootste musici uit India, dag in dag uit. En zonder dat hij ook maar iets zei, leerde ik allerlei dingen van hem. Hoe je opbouwt, hoe je spontaan reageert op de instrumentalist, maar ook dat je niet per se met elke solo een applaus hoeft uit te lokken. Dat was precies wat ik nodig had. De basis om vanuit de traditie naar iets nieuws te bouwen. Dat zit ook in de Indiase traditie: de muziek is grotendeels geïmproviseerd, en laat zo ruimte voor verandering.

'Indiase muziek heet dan wel traditionele muziek te zijn, maar het lijkt niet meer op wat het vijftig jaar geleden was. In instrumentale muziek ligt dat aan drie musici: Ravi Shankar, Vilayat Khan en Ali Akbar Khan. Bij zang zijn het Amir Khan en Bade Ghulam Ali Khan geweest. En in ritme Kishan Maharaj, Samta Prasad en mijn vader, Alla Rakha, hoewel er ook een nieuwe lichte uit Bengalen komt.

Zakir Hussain begeleidt Ali Akbar Khan tijdens een concert in de Mozes- en Aäronkerk in Amsterdam.

'Ik ben zelf ook beïnvloed door andere tablaspelers, zoals de legendarische Ahmed Jan Thirakwa. In solo's speel ik ook regelmatig materiaal van die oude meesters. Dat kondig ik dan ook keurig aan. Zo werkt de traditie. Maar ook in benadering word je beïnvloed door het spel van andere meesters. Als ik iets van Thirakwa speel, dan zie ik hem ook voor me; hij kwam regelmatig op bezoek bij mijn vader en ik heb hem vaak zien spelen.'

RITMISCHE CYCLI

'Alles wat ik van mijn vader heb geleerd was tussen mijn vierde en mijn twaalfde. Daarna was hij steeds op tournee. Het was een goede tijd, want wat je leert op die leeftijd blijft ook hangen. Hij kwam 's nachts thuis van vrienden of een concert, en maakte me wakker, om een of twee uur in de nacht. En dan begon hij ritmes te spreken: *tirekita dha tirekita dha dha gin te dha*. En dan vroeg hij hoe je dat in een cyclus van zestien tellen kon passen. Ik was vijf! En dan begon hij allerlei variaties te bedenken en op te zeggen, terwijl hij de cyclus aangaf door met zijn hand op mijn been te slaan, dat langzamerhand steeds roder werd. Zo heeft hij de ritmes er bij wijze van spreken in geramd.

'Aan mijn techniek heeft hij nooit zoveel gedaan. Wat dat betreft heb ik veel geleerd van mijn vaders leerlingen, die de hele dag bij ons thuis oefenden. Maar mijn vader geloofde ook dat iedereen zijn eigen techniek moet ontwikkelen, want iedereen heeft een ander type handen. Sommigen hebben een sterke *diredire*. Ik niet. Ik kan het wel spelen, maar mijn kracht ligt meer in *tirekita, dine dine*, en *kaida's*, dus daar heb ik mijn stijl omheen ontwikkeld. Zo wil ik ook dat mijn leerlingen zich ontwikkelen.

'Toen ik jong was, heb ik ontzettend veel zitten studeren. Na een paar jaar werd ik al toegelaten tot de leerlingengroep van mijn vader. En ik zat op school, of thuis, constant ritmes uit te zoeken. Ik was negentig procent van de tijd met ritme bezig. En zelfs toen ik veel op begon te treden als tiener, oefende ik nog uren per dag. En ik kan gemakkelijk dingen

onderhouden. Dat is een groot geluk; zo ben ik geboren.'

Je noemt wel allerlei termen, maar hoe zit dat eigenlijk in elkaar, die Indiase ritmes. En hoe bouw je een tablasolo op?

'We werken met ritmische cycli in India, niet met lineaire ritmes. Centraal in die structuur staan *sam* en *kali*, respectievelijk de hoofdnadruk en een onbenadrukte tel. *Sam* zit altijd op de eerste tel; *kali* zit meestal halverwege de cyclus. Als je je voorstelt dat je een cirkel rondgaat, waarop je steeds op dezelfde plaats die *sam* en *kali* tegenkomt, en secundaire nadrukken op andere plaatsen, dan wordt het patroon steeds vertrouwd; zo vestigt het idee van een cyclus zich in je hoofd en wordt het een soort tweede natuur.

'Een solo is voor mij alsof je een wandeling maakt. Je kan onderweg allerlei dingen tegenkomen: eekhoortjes, bloemen, een meertje om in te zwemmen. Dat zie je ook in het gezicht van een tablaspeler. Ikzelf visualiseer in ieder geval altijd dingen. Een tablasolo is altijd een reis: soms een rustige, soms een wilde. Je gaat door allerlei emoties heen, binnen het patroon van de cyclus.

'Verder is er een formele structuur. Eerst is er iets dat *pushkar* heet, dat heeft het gevoel van een rituele opening. Dan neem je *kaida's*, thema's, waaruit je volgens de regels van de traditie nieuwe patronen maakt. Daarna speel je traditionele composities van oude meesters, zoals *ghats*, *parans*, *chakradars*, *tihais*: materiaal waarmee je eer bewijst aan de mensen die je beïnvloed hebben. Daarna krijg je *rela*. In dat gedeelte heb je grote vrijheid om te experimenteren en je van je beste kant te laten zien.'

Waar ben je op het ogenblik mee bezig?

'Ik ben nu met Mickey Hart aan een nieuwe Planet Drum Ensemble cd bezig. Verder doe ik muziek voor films, zowel Indiase als Britse. En ik heb mijn eigen label, Moment Records, waarop we al een aardig aantal titels hebben uitgebracht. We doen fusionpercussie en live-opnamen van Indiase klassieke muziek. Het loopt lekker. Mijn Rhythm Experience-cd heeft nummer zes gehaald in de Billboard World Music Charts. Maar de concerten met Indiase klassieke muziek, die blijven mijn eerste liefde. Ik doe nog steeds 140 to 160 concerten per jaar, over de hele wereld. En ik blijf er verbaasd gezond bij. Muziek geeft me energie, en verder doe ik aan yoga, aan meditatie, en blijf ik af van de chemische verleidingen waar ik veel van mijn collega's voor en aan heb zien bezwijken. Ik kan zo nog jaren doorgaan.'

SELECTE DISCOGRAFIE

Indiase percussie: ♦ *Ecstasy*. Met Alla Rakha. (Gram. Comp. of India CD PSLP 5548) ♦ *Young tabla wizard*. Tablasolo's. (Chhanda Dhara CD SNCD 4487) ♦ *Super Percussion*. Met Zuidindiase percussionisten. (zie ook SWK 56; World Music Library KICG 5113). ♦ **Fusion:** ♦ *Shakti*. Met John McLaughlin en drie Zuidindiase musici. (Columbia CK 46868) ♦ *Diga Rhythm Band*. (Rykodisc RCD 10101) ♦ *Zakir Hussain and the Rhythm Experience*. (Moment Records MR 1007) ♦ *Making Music*. (ECM CD 1349) ♦ *Shankar, Garbarek, Hussain, Gurtu - Song for Everyone*. (ECM 1246) ♦ *Planet Drum Ensemble - At the Edge en Planet Drum*. (Rykodisc 10124/10206)